

خطر بزرگ اقتصاد ایران/طغیان نقدینگی چه خساراتی دارد؟

سیل ویرانگر برخی نقاط کشور را در بر گرفته و آثار خسارت بار آن، وضعیت بخرنجی را به وجود آورده؛ اما باید توجه داشت که نقدینگی هم می‌تواند طغیان در بازارهای سرکش را سبب شود و به تولید ضربه بزند.

سیل ویرانگر برخی نقاط کشور را در بر گرفته و آثار خسارت بار آن، وضعیت بخرنجی را به وجود آورده؛ اما باید توجه داشت که نقدینگی هم می‌تواند طغیان در بازارهای سرکش را سبب شود و به تولید ضربه بزند.

به گزارش خبرنگار مهر، این روزها بسیاری از بخش‌های کشور اعم از اقتصادی و غیراقتصادی، درگیر حادثه ای تلخ و غمبار شده است. سیل بسیاری از استان‌های کشور را در بر گرفته و خسارات سنگینی را به بار آورده است. بسیاری از خانوارها را آواره کرده است و کسب و کارها در بسیاری از شهرهای کشور را به تعطیلی کشانده است؛ اما شاید تا وقتی که کشور به این اندازه وسیع، درگیر سیل و نامهربانی آن نشده بود، کمتر کسی باور می‌کرد که یک روز این اتفاق طبیعی می‌تواند تا این اندازه وحشتناک بوده و خسارات سختی را تحمیل کند.

حال اقتصاد ایران نیز آستان اتفاقی شبیه این است: سیل نقدینگی؛ طی سالهای گذشته از سوی بسیاری از اقتصاددانان نسبت به وقوع آن به دفعات هشدار داده شده و گفته شده این سیل در کمین است و اگر به موقع برای آن تدبیر نشده و ستاد مدیریت بحران قبل از وقوع، برای آن با دستورالعمل مشخص و ساز و کارهای منطقی بر پایه اقتصاد تشکیل نگردد، روزهای تلخی را در اقتصاد ایران رقم می‌زند. در این میان البته برخی معتقدند که این سیل ویرانگر، بخشی از اقتصاد ایران را در بر گرفته، اما همچنان عده ای دیگر بر این باورند که هنوز هم فرصت هست تا بتوان جلوی حادثه را قبل از وقوع گرفت.

متأسفانه نقدینگی در دولت حسن روحانی رشد بی سابقه و لجام گسیخته ای داشته و اگرچه طی برهه های زمانی گوناگون از سوی برخی دستگاه های سیاستگذار گام هایی برای کنترل آن طراحی شده، اما هنوز هم در بدنه دولت، هستند کسانی که باوری به آثار مخرب نقدینگی در اقتصاد ایران ندارند و گویا همچون سیل کنونی که با وقوع خود، بسیاری از ضعف های مدیریتی را در کشور نمایان کرد، باید اتفاقی بزرگ و تلخ رخ دهد تا شاید تدبیری برای آن صورت گیرد.

وقوع سیل نقدینگی در اقتصاد ایران چقدر جدی است؟

بر اساس آخرین آماری که از سوی بانک مرکزی منتشر شده، نقدینگی در اقتصاد ایران تا پایان آذرماه سال ۹۷ به چیزی حدود ۱,۷۶۴ هزار میلیارد تومان رسیده بود. رقمی که پیش بینی می شود برای پایان اسفند سال ۹۷ به مراتب سنگین تر از این اعداد و ارقام باشد و موجب شده بانک مرکزی آمار نقدینگی را برای ماههای پایانی سال گذشته اعلام نکند. به هر حال داستان هر چه که باشد، خطر وقوع سیل نقدینگی در اقتصاد ایران بسیار محتمل است و اگر به وقوع بپیوندد، تخریب آن در بسیاری از بخش های اقتصادی به طور قطع سنگین خواهد بود.

آنگونه که آمار بانک مرکزی می گوید، در نه ماهه سال ۹۷ نقدینگی ۱,۷۶۴ هزار میلیارد تومان بوده که از این رقم سهم پول ۲۴۴ هزار میلیارد تومان و سهم شبه پول ۱,۵۱۹ هزار میلیارد تومان بوده است. این آمار نشان از رشد ۱۵.۳ درصدی نقدینگی در این مدت نسبت به اسفندماه سال ۹۶ دارد.

اگر رشد نقدینگی ادامه یابد چه می شود؟

این سوال بزرگی است که اگر رشد نقدینگی در سال ۹۸ هم ادامه یابد، چه بر سر اقتصاد ایران خواهد آمد. کارشناسان بر این باورند که اگر چنین اتفاقی در اقتصاد ایران رخ دهد و هیچ تغییری هم در چارچوب سیاستگذاری پولی رخ ندهد، چالش های برآمده از نقدینگی نیز به قوت خود باقی خواهند ماند و بنابراین ضرورت دارد که اصلاح چارچوب سیاستگذاری در این رابطه را هر چه سریع تر و حتی در ماه ابتدایی سال ۹۸ آغاز کرد.

حجت الله عبدالملکی، اقتصاددان معتقد است: اگر نقدینگی که لحظه به لحظه در حال افزایش است، کنترل و مدیریت نشود، ممکن است در سال ۹۸ شاهد تورم های سنگین باشیم و تولید دچار رکود شود.

کارشناسان معتقدند این نقدینگی در سالی که به نام رونق تولید نامگذاری شده باید به سمت بخش مولد اقتصاد کشور هدایت شود.

عبدالملکی می گوید: نقدینگی شبیه یک هیولا است. اگر چنین هیولایی رها باشد، جاهای مختلف را تخریب می کند. اگر این هیولا کنترل و به زنجیر کشیده شود، از نیرو و قدرت آن می توان برای رسیدن به اهداف استفاده کرد. اولین گام مهار هیولا و نقدینگی و دومین گام هدایت نقدینگی است یعنی استفاده کردن از نیروی چنین هیولایی برای تولید. بنابراین در گام اول یعنی مهار باید یکسری اتفاقات رخ دهد. اولین اتفاق مدیریت خلق نقدینگی است که از عناصر مهار نقدینگی است. نقدینگی توسط بانک مرکزی و شبکه بانکی خلق می شود. بانک مرکزی پول پایه را خلق می کند که پول پایه به شبکه بانکی وارد می شود، ضریب می خورد و چند برابر می شود. پول پایه $\times$ times؛ ضریب فزاینده پولی = کل نقدینگی. بانک مرکزی باید خلق پول پایه را کنترل کند. در این راستا باید بدهی دولت و شبکه بانکی به بانک مرکزی مدیریت و کنترل شود. اگر در حال حاضر امکان کاهش این بدهی وجود ندارد، لافل قاعده جدی گذاشته شود که این بدهی به هیچ وجه افزایش پیدا نکند.

به اعتقاد وی، قدرت خلق پول بانک ها هم باید کنترل شود. ضریب فزاینده پولی در طول دولت آقای روحانی حدوداً سه واحد افزایش پیدا کرده یعنی ضریب فزاینده پولی از ۵ به ۸ رسیده است. در این راستا قواعدی وجود دارد که بانک مرکزی می تواند با سه متغیر نرخ تنزیل مجدد، نرخ بهره بین بانک مرکزی و شبکه بانکی و افزایش نرخ ذخیره قانونی، قدرت خلق پول بانک ها را محدود کند. مهمتر از آن، مهار نقدینگی در حساب های بزرگ و کلان است؛ به این معنا که قواعدی برای جابجایی پول های بسیار بزرگ در حساب های محدود، وضع شود. بخشی از این حساب ها متعلق به مؤسسات یا شرکت هایی است که متعلق به بانک ها هستند. یکی از مهمترین خسارتی که بنگاه داری بانک ها برای کشور دارد، این است که باعث رهاشدگی نقدینگی در کشور شده است. به این معنا که بانک ها بخشی از تسهیلات و سپرده هایی که از مردم یا بانک مرکزی گرفته اند را به شرکت ها و مؤسسات زیرمجموعه خودشان تخصیص داده اند و هدف اصلی شرکت ها و مؤسسات زیرمجموعه بانک ها، سودآوری است و از این قدرت نقدینگی برای سودآوری استفاده می کنند. این شرکت ها گاهی اوقات در بازارهای مختلف مالی مانند بازار ارز، بازار خودرو، املاک، طلا، سهام و بورس، اقدام به خرید و فروش بسیار سنگین کرده و باعث متلاطم شدن این بازارها شده اند که بخشی از تورم در بازار دارایی ها، ناشی از چنین اقدامی است.

مدیریت، کاهش و حذف بنگاه داری بانک ها، از عناصر جدی در مهار نقدینگی است که از عهده بانک مرکزی برمی آید. در این راستا بانک مرکزی باید قواعدی را در نظر بگیرد که بانک ها بنگاه هایشان را محدود یا حذف کنند و اجازه نداشته باشند به جز مأموریت های جاری تجهیز و تخصیص منابع، به عنوان خریدار در بازارهای مختلف حضور پیدا کنند. بنابراین از این مرحله به بعد، بخش جدی مهار نقدینگی اتفاق می افتد. چنین اقدامی سبب می شود که آن هیولا به زنجیر دربیاید و باعث تورم و به هم ریختگی بازارهای مختلف نشود.

این استاد اقتصاد می گوید: تورم صد درصد علیه تولید عمل می کند، چون با افزایش تورم، بخش قابل توجهی از سرمایه در گردش بنگاه های تولیدی و کارخانه ها در فضای معاملات ناسالم قرار می گیرد مانند خرید ملک و طلا که به ضرر اقتصاد کشور است. یعنی مهار تورم از طریق مهار نقدینگی، تأکید و کمک به رونق تولید است.

به اعتقاد وی، بعد از اینکه خلق نقدینگی جدید کنترل شد، در گام دوم باید هدایت نقدینگی موجود به سمت تولید انجام شود.

پویا جبل عاملی، اقتصاددان نیز یکی از ویژگی های بارز آمار پولی سال ۹۷ را سرعت رشد بالای بدهی دولت به بانک مرکزی می داند و معتقد است که اینجا است که باید استقلال بانک مرکزی را جدی گرفت. چرا که اگر چنین شود، دیگر کسری بودجه های دولتی در متغیرهای پولی نمی نشیند و بنابراین دغدغه ها نسبت به این بخش کمتر خواهد شد.

کارشناسان بر این باورند که بانک مرکزی باید در سال ۹۸ به صورت جدی چارچوب های سیاستگذاری خود را به نحوی تغییر دهد که بتوان امیدوار بود که کسری های بودجه نقش کمتری در متغیرهای پولی داشته باشد و در نهایت سیل نقدینگی را با تخریب کمتری روانه اقتصاد ایران نماید.

به هر حال به نظر می رسد که مدیریت نقدینگی در کشور یکی از راهکارهایی است که باید به آن توجه کامل شود و البته رئیس کل بانک مرکزی هم اعلام کرده که در این مورد برنامه ریزی هایی صورت گرفته است.

برنامه بانک مرکزی چیست؟

عبدالناصر همتی، رئیس کل بانک مرکزی می گوید: در بحث هدایت نقدینگی دو نکته وجود دارد، اول مفهوم نقدینگی که بخش عمده ای از حجم نقدینگی اکنون تبدیل به تسهیلات، اعم از تولیدی یا غیره شده و یا توسط خود بانک ها تبدیل به انواع دیگری از دارایی شده است که بخش عمده آنها هم راستا با تأمین هدف بهینه اجتماعی نبوده و اصلاح آن ضرورت دارد.

وی می افزاید: نقدینگی در بخش هایی متمرکز می شود که بیشترین بازدهی خالص از ریسک را داشته باشد؛ لذا برای هدایت نقدینگی به سمت تولید، باید بازدهی بخش تولید از طریق بهبود فضای کسب و کار، کاهش هزینه های تولید، بالا رفتن قدرت خرید مردم برای تقاضا و رشد صادرات، افزایش یابد تا انگیزه برای سرمایه گذاری منتج به رونق تولید، ایجاد شود.

همتی معتقد است که با توجه به ریشه شوک تورمی اخیر، بانک مرکزی در کنار سیاست های مرتبط با نرخ ارز، سیاست پولی مناسب در شرایط فعلی را تغییر ترکیب کمیت های پولی برای پرهیز از رکود و حرکت به سمت رونق تولید می داند تا با افزایش عرضه، از فشار تورمی کاسته شود.

محبوبه فکوری